343.54:340.134(100-87) **DOI: 10.5281/zenodo.8214878**

VIOLENȚA ÎN FAMILIE ÎN LEGISLAȚIA ALTOR STATE

COPEŢCHI Stanislav
doctor în drept, conferențiar universitar, Facultatea de Drept,
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID ID: 0000-0003-1822-4953

In the present study is analyzed a comparative study in the matter of the crime of domestic violence. Article 201[1] of the Criminal Code of the Republic of Moldova is analyzed in relation to similar criminal regulations from the legislation of some foreign countries. The legislations of European states are analyzed, such as: Romania, Hungary, Bulgaria, France, Czech Republic, Slovenia, Slovakia, Poland, Denmark, Portugal, Greece, Germany, Latvia, Lithuania etc. Several legislative approaches are highlighted in terms of: defining the crime of domestic violence; establishing the circle of victims of the crime of domestic violence; determining the forms of domestic violence etc. The distinctions between domestic violence, regulated by art. 201[1] of the Criminal Code of the Republic of Moldova, and the corresponding crimes from the legislation of some foreign countries are highlighted.

***Key-words**: domestic violence, foreign legislation, comparative study, legislative techniques, forms of domestic violence, victim of domestic violence.*

Ca și concept, aidoma legiuitorului moldovean, noțiunea „violența în familie” este folosită și în legislația altor state (*e.g.* România, Slovenia). În Codul penal al Portugaliei, precum și în cel al Ungariei întâlnim o altă noțiune: „violența domestică”. De altfel, cel din urmă termen este folosit în textul Convenției Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice (*alias* – Convenția de la Istanbul) [1], adoptată la 11.05.2011, semnată de către Republica Moldova la 06 februarie 2017, și ratificată relativ recent, la 14 octombrie 2021. În legislația Cehiei, infracțiunile similare celor de violență în familie, așa cum sunt reglementate la art.201[1] din Codul penal al Republicii Moldova (în continuare – CP RM), sunt reunite sub denumirea de „maltratarea persoanei care locuiește într-o reședință comună”.

În multe dintre legislațiile statelor studiate regăsim un *nomen juris* distinct care să incrimineze violența în familie. Cu titlu de exemplu evocăm: Codul penal al României, Codul penal al Cehiei, Codul penal al Poloniei, Codul penal al Slovaciei, Codul penal al Sloveniei, Codul penal al Ungariei, Codul penal al Portugaliei).

Astfel, în legislația României violența în familie este incriminată la art.199 din Codul penal, având următorul conținut: „Dacă faptele prevăzute în art.188, 189 [omorul; omorul calificat] și art.193-195 [lovirea sau alte violențe; vătămarea corporală; lovirile sau vătămările cauzatoare de moarte] sunt săvârșite asupra unui membru de familie, maximul special al pedepsei prevăzute de lege se majorează cu o pătrime [2]”.

În legislația Poloniei, în capitolul XXVI întitulat „Infracțiuni privind familia și obligația de întreținere”, la art.207 este prevăzută răspunderea pentru săvârșirea următoarei fapte: „abuzul fizic sau psihic a unei persoane apropiate sau a unei alte persoane care se află într-o relație permanentă sau tranzitorie cu făptuitorul sau a unui minor [...]”. La alin.(2) și (3) sunt stipulate și două variante agravate de infracțiune: a) atunci când fapta este comisă cu o cruzime deosebită *și*, b) dacă în rezultat victima încearcă să se sinucidă. Apropo, ca și în Republica Moldova, în legislația Poloniei există o Lege privind prevenirea violenței în familie, adoptată la 29 iulie 2005.

În alte legislații, nu identificăm un *nomen juris* distinct. În aceste legislații, circumstanța „asupra unui membru de familie” sau alte circumstanțe similare (cu conținut similar) este apreciată pe post de semn calificativ în cadrul unor componențe de infracțiune distincte (*e.g.* în cadrul componenței de omor, de vătămare gravă a sănătății persoanei etc.). Așa model întâlnim în legislația Croației, Franței, Lituaniei, Ducatului de Luxemburg, Maltei etc.

De exemplu, art.221-4 din Codul penal al Franței [3] stabilește răspunderea penală, în formă agravată, pentru omorul săvârșit asupra soțului/soției, ascendenților și descendenților în linie directă sau asupra oricărei alte persoane ce locuiește de obicei la domiciliul făptuitorului; sau pentru omorul săvârșit asupra unui ascendent legitim sau natural sau asupra taților sau mamelor adoptive.

Analogic, în legislația Croației [4] nu regăsim un articol similar cu art.201^1 CP RM. Ca și în cazul Franței în textul mai multor norme incriminatorii sesizăm prezența circumstanței agravante „asupra unui membru de familie” (*e.g.* uciderea unui membru de familie; vătămarea corporală gravă a unui membru de familie; șantajul asupra unui membru de familie; violul comis asupra unui membru de familie etc.).

În legislația penală a Bulgariei [5], în cadrul mai multor norme de incriminare, este consemnată circumstanța agravantă: „comisă într-o situație de violență în familie” (*e.g.* la pct.6a alin.(2) art.116 din Codul penal este incriminată fapta de omor comisă într-o situație de violență în familie (apropo, la art.115 din Codul penal este prevăzut omorul intenționat simplu, iar la art.116 din Codul penal – omorul calificat); la pct.5a alin.(2) art.131 din Codul penal este incriminată fapta de vătămare corporală

comisă într-o situație de violență în familie; la alin.(3) art.144a din Codul penal sunt incriminate actele de persecuție săvârșite într-o situație de violență în familie).

De precizat că această agravantă este cuprinsă și în textul altor norme de incriminare, *i.e.* în textul unor norme care protejează în plan principal alte valori sociale (*e.g.* norma de la pct.5a alin.(2) art.142 din Codul penal pedepsește răpirea și lipsirea ilegală de libertate săvârșită într-o situație de violență în familie).

De consemnat că, legiuitorul bulgar, la pct.31 art.93 din Codul penal definește noțiunea „infracțiune comisă într-o situație de violență în familie”. Această definiție a fost introdusă în Codul penal în anul 2019. De altfel, în același an circumstanța agravantă „comisă într-o situație de violență în familie”, a fost înscrisă în textul unor norme speciale a Codului penal. Astfel, prin „infracțiune comisă într-o situație de violență în familie” se înțelege infracțiunea *precedată* [evid. ns.] de exercitarea sistematică a violenței fizice, sexuale sau psihologice, plasarea în dependență financiară, restricționarea forțată a vieții personale, a libertății personale și a drepturilor personale [5]”.

Remarcăm că violența în familie formează situația-premisă a infracțiunii comise. De pildă, în contextul infracțiunii prevăzute la pct.6a alin.(2) art.116 din Codul penal, violența în familie reprezintă situația-premisă a omorului. Pentru a încadra în tiparul acestei norme se impune ca între victimă și făptuitor, anterior săvârșirii omorului, să fie existat relații caracteristice violenței în familie.

Desigur, această abordare legislativă deosebește textul incriminator înscris în legislația Bulgariei de textul incriminator consemnat în legislația Republicii Moldova.

Mai sesizăm legislații penale în care fenomenului violenței în familie nu se i se acordă o atenție atât de sporită. În aceste legiuiri nu întâlnim un *nomen juris* dedicat reglementării răspunderii pentru săvârșirea violenței în familie. Totodată, nici în cadrul unor componențe de infracțiune nu întâlnim împrejurarea agravată „asupra unui membru de familie” sau alte semne circumstanțiale agravante similare. În această categorie includem legislațiile penale ale următoarelor state: Cipru, Estonia, Finlanda, Olanda etc.

În unele state, manifestări ale violenței în familie sunt desprinse din normele ce incriminează relele tratamente (*e.g.* în Codul penal al Italiei, al Germaniei, al Danemarcei, al Letoniei).

Bunăoară, art.572 din Codul penal al Italiei stabilește răspunderea pentru „maltratarea unui membru de familie sau a unei persoane cu care conviețuiește sau aflate sub autoritatea sa, sau încredințată făptuitorului din motive de educație, instruire, grijă, supraveghere sau pază [6]”. De menționat că infracțiunea este considerată un delict împotriva familiei.

Similar, la art.213 din Codul penal al Danemarcei este prevăzută fapta „persoanei care, prin neglijare ori prin tratament degradant, produce rele tratament pentru soț/soție, copil ori pentru o persoană sub autoritatea și îngrijirea sa, sub 18 ani, sau pentru un ascendent, rudă sau afin [7]”.

În legislația Letoniei este incriminată „Cruzimea și violența la adresa minorilor”. Este considerată o infracțiune contra minorilor. Respectiv, victimă a acestei infracțiuni poate fi doar minorul. La concret, la art.174 din Codul penal este reglementată răspunderea pentru „aplicarea unor tratamente crude sau violente unui minor, dacă au fost provocate suferințe fizice sau psihice minorului și dacă au fost comise de către persoanele de care victima este dependentă din punct de vedere financiar [8]”.

În cazul legislațiilor ce reglementează distinct faptele de violență în familie, din perspectiva valorii sociale fundamentale protejate, identificăm două abordări. Într-o primă abordare, violența în familie este considerată infracțiune contra familiei (*e.g.* în legislația Cehiei, Poloniei, Slovaciei). Într-o altă abordare, violența în familie este apreciată drept infracțiune contra sănătății (*e.g.* în legislația Portugalia) sau contra persoanei, în general (*e.g*. în legislația României).

Prezintă interes categoriile de persoane ce pot evolua în postura de victimă a infracțiunii de violență în familie. Precizăm că, potrivit legislației moldave, victimă a infracțiunii de violență în familie este „membrul de familie”. În același timp, în acord cu art.133[1] CP RM prin „membru de familie” se are în vedere:

„a) în condiția de conlocuire: persoanele aflate în căsătorie, în divorț, sub tutelă și curatelă, rudele, afinii lor, soții rudelor, persoanele aflate în relații asemănătoare celora dintre soți (concubinaj) sau dintre părinți și copii;

b) în condiția de locuire separată: persoanele aflate în căsătorie, în divorț, rudele, afinii lor, copiii adoptivi, persoanele aflate sub curatelă, persoanele care se află ori s-au aflat în relații asemănătoare celora dintre soți (concubinaj) [9]”.

Merită atenție faptul includerii, în categoria membrilor de familie, a persoanelor aflate în relații asemănătoare celora dintre soți (concubinaj) sau dintre părinți și copii (părinții și copii vitregi). De altfel, sesizăm că, în această privință legiuitorul moldav are o poziție similară cu cea a legiuitorului român.

În legislația unor state întâlnim și alte categorii de persoane pasibile să apară în postura de victimă a violenței în familie. De pildă, conform Codului penal al Austriei [10] în această postură poate evolua nu doar partenerul unui parteneriat civil (*i.e.* concubina/concubinul), ci și fratele/sora partenerului, precum și copilul sau nepotul partenerului civil. La fel, printre altele, și asistenții maternali profesioniști pot fi victime ai violenței în familie.

Potrivit Codului penal al Germaniei [11], victimă a acestei infracțiuni poate fi, *inter alia*, atât partenera/partenerul, cât și logodnica/logodnicul. Asemănător, în legislația Greciei [12] în categoria victimelor pot apărea, inclusiv logodnicii, precum și logodnicele fraților/surorilor.

Conform legislației Croației în calitate de victimă a violenței în familie poate să figureze, între altele, partenerul extraconjugal, inclusiv partenerul de același sex. În legislația acestui stat identificăm o definiție a „membrului de familie” extrem de elaborată.

Similar, conform Codului penal al Portugaliei victimă a violenței domestice poate fi, inclusiv „persoana de același sex sau de sex diferit cu care făptuitorul întreține sau a întreținut o relație amoroasă sau o relație similară celei a soților, chiar și fără a locui împreună [13]”. De asemenea este consemnabil faptul că, la categoria „rude”, doar cea de gradul I poate apărea în postura de victimă a acestei infracțiuni.

În acord cu legislația Cehiei [14] victimă a violenței în familie poate fi *(i)* ruda apropiată sau *(ii)* oricare altă persoană cu care făptuitorul locuiește împreună într-o reședință comună. Iar conform Codului penal al Bulgariei în categoria victimelor violenței în familie este inclusă orice altă persoană care locuiește sau a locuit în aceeași gospodărie cu făptuitorul.

Remarcăm abordarea extrem de largă a legiuitorului ceh și, mai ales, a celui bulgar, la definirea victimei violenței în familie.

Marea majoritate a legiuitorilor nu diferențiază răspunderea (prin norme distincte) a violenței în familie săvârșită față de anumite categorii de persoane (*e.g.* violența domestică comisă în raport cu persoane de gen feminin *versus* violența domestică comisă în raport cu persoane de gen masculin; sau, violența domestică săvârșită față de adulți *versus* violența domestică săvârșită față de minori). Cu titlu de excepție, legiuitorul portughez agravează răspunderea dacă fapta de violență domestică este comisă față de un minor.

În altă privință, din perspectivă comparată interesează formele de exprimare a violenței în familie. În secțiunea 198 din Codul penal al Cehiei este folosit termenul generic „maltratarea persoanei”. Dacă fapta este comisă „prin cruzimi sau metode cauzatoare de suferințe deosebite, atunci răspunderea se agravează [14]”.

Secțiunea 212A din Codul penal al Ungariei [15] (articol ce reglementează răspunderea pentru violența domestică) prevede următoarele forme de exprimare: încălcarea gravă a demnității umane; angajarea într-un comportament degradant și violent; deturnarea sau ascunderea de bunuri din proprietatea conjugală sau comună.

La art.207 din Codul penal al Poloniei [16] (articol similar cu art.201^1 CP RM) sunt prevăzute următoarele două forme de manifestare a violenței: abuzul fizic și

abuzul psihic. În același timp, ca în cazul legislației cehe, răspunderea se agravează atunci când fapta este comisă cu o cruzime deosebită.

În legislația Portugaliei, la art.152 din Codul penal sunt înscrise următoarele modalități normative de exprimare a faptei prejudiciabile: „aplicarea relelor tratamente fizice sau psihice, inclusiv a pedepselor corporale, a privărilor de libertate și a abuzurilor sexuale [13]”. Răspunderea se agravează dacă făptuitorul, suplimentar, „difuzează, prin intermediul internetului sau a altor mijloace de comunicare în masă, date cu caracter personal, în special imagini sau sunete privind viața privată a victimei, fără consimțământul acesteia [13]”.

La art.191 din Codul penal al Sloveniei (întitulat „Violența în familie”) identificăm următoarele modalități de manifestare a faptei prejudiciabile: lovirile; tratarea într-un mod dureros sau degradant; amenințarea cu un atac direct asupra vieții sau a integrității corporale; amenințarea cu scoaterea victimei din reședința comună; limitarea libertății de mișcare; urmărirea victimei; forțarea victimei să muncească sau să renunțe la ocupația sa [17].

În legislația Slovaciei, paragraful 208 din Codul penal reglementează următoarele forme de exprimare a violenței domestice: *(i)* bătăile repetate, loviturile, provocarea rănilor de diverse tipuri sau a arsurilor, umilirea, ignorarea, urmărirea continuă, amenințările, provocarea fricii sau a stresului prin izolare forțată, șantaj emoțional sau prin alte comportamente inadecvate care pun în pericol sănătatea fizică sau psihică a persoanei în cauză sau siguranța acesteia; *(ii)* lipsirea sistematică și nejustificată de alimentație, odihnă, somn, îngrijire de bază, îmbrăcăminte, igienă elementară, asistență medicală, locuință sau educație; *(iii)* obligarea la cerșetorie sau la efectuarea repetată a unor activități care provoacă suferințe fizice sau psihice intense, având în vedere vârsta sau starea de sănătate a victimei; *(iv)* expunerea repetată la substanțe cu un efect dăunător asupra sănătății; *(v)* restricționarea nejustificată a accesului la anumite bunuri pe care persoana în cauză are dreptul de a le folosi [18].

În altă ordine de idei, consemnăm că art.201^1 CP RM devine incident chiar și atunci când actul de violență este aplicat de o singură dată. În plan comparat, în funcție de caracterul sistematic sau non-sistematic al violenței aplicate, deosebim două poziții.

Într-o primă orientare, atestăm legislații în care nu se cere caracterul sistematic/repetat al actelor de violență pentru a încadra cele săvârșite în tiparul normei ce incriminează violența în familie. În această listă atribuim: Codul penal al Poloniei, al Cehiei, al Sloveniei, al României, al Portugaliei). De altfel, legiuitorul portughez, chiar punctează în dispoziția normei de incriminare asupra caracterului

nenecesar al acestei împrejurări: „Cel care, în mod reiterat sau nu, aplică rele tratamente fizice sau psihice [...] [13]”.

Potrivit unei alte orientări, sesizăm legislații în care se cere caracterul sistematic/repetat al actelor de violență aplicate (*e.g.* legislația Slovaciei, a Ungariei sau a Bulgariei). De pildă, legiuitorul bulgar definește „infracțiunea comisă într-o situație de violență în familie” ca fiind „infracțiunea precedată de exercitarea *sistematică* a violenței fizice, sexuale sau psihologice [...]”. Sau secțiunea 212A din Codul penal al Ungariei (articol care pedepsește penal violența domestică) prevede că constituie infracțiune „Fapta persoanei care, *în mod regulat* [...]”.

Constatăm că, în cazul celor din urmă legislații violența în familie (violența domestică) reprezintă o infracțiune de obicei (de îndeletnicire).

Referinţe:

1. Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice, adoptată la Istanbul, la 11 mai 2011. [Accesat: 14.12.2022] Disponibil: https://rm.coe.int/168046253e
2. Codul penal al României. [Accesat: 14.12.2022] Disponibil: https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Romania-RO.html
3. Codul penal al Republicii Franceze. [Accesat: 14.12.2022] Disponibil: https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Franta-RO.html
4. Codul penal al Republicii Croația. [Accesat: 14.12.2022] Disponibil: https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Croatia-RO.html
5. Codul penal al Republicii Bulgaria. [Accesat: 14.12.2022] Disponibil: https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Bulgaria-RO.html
6. Codul penal al Republicii Italia. [Accesat: 14.12.2022] Disponibil: https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Italia-RO.html
7. Codul penal al Regatului Danemarcei. [Accesat: 14.12.2022] Disponibil: https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Danemarca-RO.html
8. Codul penal al Republicii Letonia. [Accesat: 14.12.2022] Disponibil: https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Letonia-RO.html
9. Codul penal al Republicii Moldova, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.128-129, republicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr.72-74
10. Codul penal al Republicii Austria. [Accesat: 14.12.2022] Disponibil: https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Austria-RO.html
11. Codul penal al Republicii Federale Germania. [Accesat: 14.12.2022] Disponibil: https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Germania-RO.html